

Tjugoförsta sessionen (1984)

Allmän kommentar nr 13: Artikel 14 (rättskipning)

1. Kommittén konstaterar att artikel 14 i konventionen är komplex och att olika aspekter av dess bestämmelser kräver särskilda kommentarer. Alla dessa bestämmelser syftar till att säkerställa en god rättsskipning och upprätthåller av denna anledning ett antal individuella rättigheter såsom jämlikhet inför domstolar och tribunaler och rätten till en rättvis och offentlig förhandling vid en behörig, oberoende och opartisk domstol som upprättats enligt lag. Vissa rapporter saknar information om lagstiftnings- eller andra åtgärder som antagits särskilt för att genomföra alla bestämmelserna i artikel 14.

2. I allmänhet uppmärksammar konventionsstaternas rapporter inte det förhållande att artikel 14 inte bara gäller för fastställandet av brottsanklagelser mot enskilda personer, utan också för förfaranden för att bestämma deras rättigheter och skyldigheter i ett tvistemål. Lagstiftning och praxis som behandlar dessa frågor varierar stort mellan olika stater. Denna mångfald gör det ännu mer nödvändigt för konventionsstaterna att tillhandahålla all relevant information och förklara mer detaljerat hur koncepten "brottsanklagelse" och "rättigheter och skyldigheter i ett tvistemål" tolkas i samband med respektive rättssystem.

3. Kommittén anser att det vore värdefullt om konventionsstaterna i sina framtida rapporter kan lämna mer detaljerad information om de åtgärder som vidtagits för att garantera att jämlikhet inför domstolar, inklusive jämlik tillgång till domstolar, rättvisa och offentliga förhandlingar och behörighet, oberoende och opartiskhet för domstolsväsendet är fastställda enligt lag och garanterade i praktiken. Konventionsstater ska i synnerhet specificera de relevanta konstitutionella och lagstiftande texterna som föreskriver upprättandet av domstolarna och garanterar att de är oberoende, opartiska och behöriga, i synnerhet med tanke på sättet som domare utnämns, kvalifikationerna för utnämningen och deras mandattid; villkoren som styr befordran, överflyttning och upphörande av deras tjänstgöring och domstolsväsendets faktiska oberoende gentemot den verkställande och lagstiftande makten.

4. Bestämmelserna i artikel 14 gäller för alla domstolar och tribunaler inom räckvidden för denna artikel, vare sig de är ordinarie eller specialiserade. Kommittén konstaterar att det i många länder finns militära eller särskilda domstolar som prövar civila personer. Detta kan ge upphov till allvarliga problem när det gäller jämlik, opartisk och oberoende rättsskipning. Ofta är anledningen till upprättandet av dessa domstolar att möjliggöra exceptionella förfaranden som inte överensstämmer med normala rättsnormer. Även om konventionen inte förbjuder denna typ av domstolar, visar de villkor som den föreskriver tydligt att prövningen av civila personer av dessa domstolar ska vara mycket exceptionell och äga rum under förhållanden som faktiskt ger de fullständiga garantierna enligt artikel 14. Kommittén har konstaterat en allvarlig brist på information i detta avseende i rapporterna från vissa konventionsstater, vars rättsliga institutioner innefattar sådana domstolar för prövning av civila personer. I vissa länder ger dessa militära och särskilda domstolar inte strikta garantier för en korrekt rättsskipning i enlighet med kraven i artikel 14, som är avgörande för det effektiva skyddet av de mänskliga rättigheterna. Om konventionsstater i ett allmänt nödläge enligt artikel 4 beslutat att avvika från de normala förfaranden som krävs i artikel 14, ska de garantera att dessa avvikelser inte går utöver det som situationen kräver och att de övriga villkoren i punkt 1 i artikel 14 uppfylls.

5. Den andra meningen i artikel 14, punkt 1, föreskriver att "var och en är [...] berättigad till en rättvis och offentlig förhandling". Punkt 3 i artikeln tar upp kraven för en "rättvis förhandling" vad gäller fastställandet av brottsanklagelser. Kraven i punkt 3 är dock minimigarantier och är inte alltid tillräckliga för att säkerställa en rättvis förhandling enligt kraven i punkt 1.

6. Förhandlingarnas offentlighetsgörande är ett viktigt skydd i individens intresse och för samhället i stort. Samtidigt erkänner artikel 14, punkt 1, att domstolar har befogenhet att vägra tillträde till alla eller en del av allmänheten av de skäl som anges i denna punkt. Det ska noteras att kommittén, förutom i sådana exceptionella undantagsfall, anser att en förhandling ska vara öppen för allmänheten, inklusive medierna, och inte exempelvis får begränsas till en särskild kategori av personer. Det ska även noteras att även när allmänheten är utestängd från rättegången måste domen offentliggöras, med vissa strikt definierade undantag.

7. Kommittén har konstaterat en brist på information vad gäller artikel 14, punkt 2, och har i vissa fall även observerat att presumtionen för oskuld, som är grundläggande för skyddet av de mänskliga rättigheterna, uttrycks i mycket tvetydiga termer eller innehåller villkor som gör den ineffektiv. På grunda av presumtionen för oskuld ligger bevisbördan på åklagaren och den anklagade har fördelen av att hellre frias än fällas. Ingen skuld får förutsättas förrän anklagelsen har bevisats bortom rimligt tvivel. Dessutom innebär presumtionen för oskuld en rätt att behandlas i enlighet med denna princip. Det är därför en skyldighet för alla offentliga myndigheter att avstå från att föregripa resultatet av en rättegång.

8. Bland minimigarantierna i brottmål, som föreskrivs i punkt 3, handlar den första om allas rätt att underrättas på ett språk som han eller hon förstår om anklagelserna mot honom eller henne (underpunkt (a)). Kommittén konstaterar att konventionsstater ofta inte förklarar hur denna rätt respekteras och garanteras. Artikel 14 (3) (a) gäller för alla fall av brottsanklagelser, inklusive för personer som inte är frihetsberövade. Kommittén konstaterar vidare att rätten att "utan dröjsmål" underrättas om anklagelsen kräver att informationen ges på det sätt som beskrivs så snart åtal har väckts av en behörig myndighet. Kommittén anser att denna rättighet måste gälla när en domstol eller åklagarmyndighet under en utredning bestämmer att vidta rättsliga åtgärder mot en person som misstänks för brott eller offentligt anger honom eller henne som misstänkt. De särskilda kraven i underpunkten 3 (a) kan uppfyllas genom att förmedla anklagelsen antingen muntligt eller skriftligen förutsatt att informationen anger både lagen och påstådda fakta som anklagelsen är baserad på.

9. Underpunkten 3 (b) föreskriver att den anklagade ska få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar och att rådgöra med ett rättegångsbiträde efter eget val. Vad som är "tillräcklig tid" beror på omständigheterna i varje enskilt fall, men möjligheten måste inkludera tillgång till dokument och andra bevis som den anklagade begär för att förbereda sitt fall, liksom möjligheten att rådgöra med ett rättegångsbiträde. Om en anklagad inte vill försvara sig personligen eller begära en person eller en organisation efter eget val, ska han eller hon få tillgång till en advokat. Denna underpunkt kräver att rättegångsbiträdet rådgör med den anklagade under förhållanden som helt respekterar konfidentialiteten i deras kommunikation. Advokater ska kunna råda och representera sina klienter i enlighet med sina etablerade professionella normer och omdöme utan några restriktioner, påverkan eller otilbörlig inblandning från något håll.

10. Underpunkten 3 (c) föreskriver att den anklagade ska få sin sak prövad utan oskäligt dröjsmål. Denna garanti gäller inte bara för när en rättegång inleds, utan också när den ska avslutas

och domen ska meddelas; alla faser måste ske "utan oskäligt dröjsmål". För att denna rättighet ska vara effektiv, måste ett förfarande vara tillgängligt för att garantera att rättegången fortskrider "utan oskäligt dröjsmål", både i första instansen och vid ett överklagande.

11. Vissa rapporter har inte behandlat samtliga aspekter av rätten till försvar som anges i underpunkt 3 (d). Kommittén har inte alltid fått tillräcklig information om skyddet av den anklagades rätt att vara närvarande under beslutet av en anklagelse mot honom eller henne eller hur det rättsliga systemet garanterar rätten att försvara sig personligen eller få anvisat ett rättegångsbiträde av eget val, eller vilka åtgärder som vidtas om en person inte har tillräckliga medel för att betala ett sådant biträde. Den anklagade eller hans eller hennes advokat ska ha rätt att agera snabbt och utan rädsla för att fullfölja alla tillgängliga försvar och rätt att utmana hanteringen av målet om de anser att den inte är rättvist. När undantagsvis rättegångar i den åtalades frånvaro hålls av giltiga skäl, är ett strikt iakttagande av rätten till försvar ännu mer nödvändigt.

12. Underpunkt 3 (e) föreskriver att den anklagades ska ha rätt att förhöra eller låta förhöra de vittnen som åberopas mot honom eller henne och att för egen del få låta inkalla och förhöra vittnen under samma förhållanden som de vittnen som åberopas mot honom eller henne. Denna bestämmelse är avsedd att garantera den anklagade samma rättsliga befogenheter att inkalla vittnen och förhöra eller korsförhöra vittnen som är tillgängliga för åklagaren.

13. Underpunkten 3 (f) föreskriver att om den anklagade inte förstår eller talar det språk som används vid domstolen, ska han eller hon kostnadsfritt få biträde av tolk. Denna rätt är oberoende av resultatet av förfarandet och gäller för både utlänningar och medborgare. Den är av grundläggande betydelse i fall där bristande kunskap om det språk som används av en domstol eller svårigheter att förstå kan utgöra ett betydande hinder för rätten till försvar.

14. Underpunkten 3 (g) föreskriver att den anklagade inte kan tvingas vittna mot sig själv eller erkänna sig skyldig. I samband med detta skydd ska bestämmelserna i artikel 7 och artikel 10, punkt 1, hållas i åtanke. För att förmå de anklagade att erkänna eller vittna mot sig själv används ofta metoder som bryter mot dessa bestämmelser. Lagen ska kräva att bevis genom som erhållits med dessa metoder eller någon annan form av tvång är helt ogiltiga.

15. För att skydda den anklagades rättigheter enligt punkt 1 och 3 i artikel 14 ska domare ha befogenhet att undersöka alla påståenden om kränkningar av den anklagades rättigheter under alla skeden av åtalet.

16. Artikel 14, punkt 4, föreskriver att i mål mot unga lagöverträdare ska rättegångsförfarandet ta hänsyn till deras ålder och det önskvärda i att främja deras återanpassning. Det är inte många rapporter som innehåller tillräcklig information om dessa relevanta frågor som lägsta ålder vid vilken unga lagöverträdare kan åtalas för brott, den högsta ålder vid vilken en person fortfarande anses vara en ung lagöverträdare, förekomsten av särskilda domstolar och förfaranden, lagen som reglerar förfaranden mot unga lagöverträdare och hur alla dessa särskilda arrangemang för unga lagöverträdare tar hänsyn till "det önskvärda i att främja deras återanpassning". Unga lagöverträdare ska åtnjuta åtminstone samma garantier och skydd som vuxna enligt artikel 14.

17. Artikel 14, punkt 5, föreskriver att den som fällts för brott ska ha rätt att få skuldfrågan och det ådömda straffet omprövade av högre instans enligt lag. Särskild uppmärksamhet ägnas åt andra

språkversionen av ordet "brott" ("infracation", "delito", "prestuplenie") som visar att garantien inte endast gäller för de mest allvarliga brotten. I detta sammanhang har inte tillräcklig information lämnats om förfarandena för överklagande, i synnerhet tillgången till och befogenheterna för prövande domstolar, vilka krav som måste uppfyllas för att kunna överklaga en dom och det sätt som förfaranden inför prövande domstolar tar hänsyn till kraven på en rättvis och offentlig förhandling enligt punkt 1 i artikel 14.

18. Artikel 14, punkt 6, föreskriver gottgörelse enligt lag i vissa fall av rättsliga misstag såsom beskrivs här. Många staters rapporter ger anledning att tro att denna rättighet ofta inte respekteras eller är otillräckligt garanterad av den inhemska lagstiftningen. Staterna ska vid behov komplettera sin lagstiftning på detta område för att anpassa den till bestämmelserna i konventionen.

19. Vid granskningen av staternas rapporter har olika åsikter ofta uttryckts om räckvidden för punkt 7 i artikel 14. Vissa konventionsstater har till och med känt behovet att göra reservationer beträffande förfaranden för återupptagandet av brottmål. Kommittén anser att de flesta konventionsstater gör en klar åtskillnad mellan ett återupptagande av en rättegång som motiveras av exceptionella omständigheter och en ny rättegång som följer principen om ne bis in idem enligt punkt 7. Förståelsen av innebörden av ne bis in idem kan uppmuntra konventionsstaterna att ompröva sina reservationer mot artikel 14, punkt 7.